

XII.

C M. S.

Recensio Itineris Alpini.

Ioan: Iacobi Scheuchzeri.

Perscripsit ante biennium historiam itineris sui Alpini anni MDCCVI, ad perillustrem Societatem Regiam, ejusdem Socius, Joannes Jacobus Scheuchzerus, M. D. Tigurinus, Vir in historia Naturæ sicut consultissimus, sic in ea perscrutanda non minus sedulus.

Quæ cum infelici ingenii aut proletaria eruditionis non sit pars, & plurima exponat satis rariora, quibus huic ætati, bonis litteris amicæ & arduæ sapientiæ studioſæ durum omnino esset carere: placuit brevem ejus hisce Miscellancis, ut plurimum ipsius Auctoris verbis, inferere recensionem, cum totam, quam meretur insertionem, voluminis hujus magnitudo prohibeat. B. L. eam affectu Auctore & re dignissimo accipere non dignetabitur.

Præmissa præfatione describitur excursio Tiguro Tugiam 15 Calendarum Julii anni MDCCVI suscepta. Sequitur lacus Tugiensis & in eo quæ sunt memoratu digna. Umblæ pisces ab incolis Rotella vocati, quorum maximus sex librarum fuit, perrara & delicatissima species Truttarum saxatilium, describuntur, degentes ad ripas terreas, in quibus è saxorum fissuris vivi fontes scaturiunt; quibus earum subjicitur captura, quæ nec retibus fit nec esca, sed solo hamo. Narratur ruina aedium, cui dedere occasionem fundatrix ipsarum suffodiendo pisces, Carpiones nimirum, quorum quidam 90 librarum, Lucii, quorum alii 50 librarum inveniuntur & Cyprini lati ab iis Brachsmann vocati, quorum magna hujus lacus est fertilitas. Additur lacus ipsius efflorescentia, floribus sulphuris similis, quam Auctor nec purgamentum terræ, nec flores herbarum lacustrium, nec puluisculum apicibus stanninum excussum, sed abietum pinuumve putat esse subtilem flosculos, ventis disjectos. Item venti in eodem lacu frequentiores, Auster nimirum & Africus, dictus ab accolis der Wetterfon, quia maxime ibidem sœvit memorantur. Observatur simul, propria experientia magistra, in hoc lacu ventos oppositos, in ima regione Boream, in superiori Austrum, lætæ serenitatis, non obstantibus nebulis esse numeros.

Hic fit trajectus in lacum Lucernensem, ubi ventus Corus, lingua vernacula *Arbis*, q.d. *Twerbis*. *Zwerchbis*, Boreas lateralis s. obliquus, dictus, tanquam crebrior hisce locis indigitatur.

Tempestatum prognosticon sumitur ex jugo montis Pilati in innumeros scopulos fracti, unde antiquis nomine Fracti venit & praesentibus incolis *Fracmunt*, *Fracmunt* vel *Fractmont* dicitur. Ovolatum ejus caput nubibus, & quasi pileatum aërem serenum prædictit. (Wenn der Pilatus hat einen hut, ist das Wetter fein und gut.) Atmosphæra vero gravior reddita & ad resolutionem in guttas aquæas, proclivis, infra montis cacumeu nubes demittens & caput montis intuentibus supra æthera apertum sistens, obvoluta & pallio quasi circumdato reliquo monte, (wenn er einen Mantel an hat) indicat contrarium.

In Lucerna urbe, quæ notatu sint digna recensentur, & speciam quidem, quæ ad Historiam Naturæ attinent; Reliquæ paucæ Gigantis, scapulae nimirum pars, digitos novem lata, longa duos & viginti; ossa duo carpi ad pedis dimidium fere extensa, anno 1577 sub annosa queru effossa lèves admodum & friabiles depinguntur & hac occasione de Gigantibus Helvetiæ plura afferuntur. Ipsa Helvetia celissimis ornata montibus, proceras arbores & magna armenta profereus, incolas olim habuit quadratae proceritatis, id quod ossuaria plurima testantur & haber adhuc regionis naturæ quasi respondentes incolas. Quam & pulchre hic philosophorum illud quadrat, locatum consequi locorum conditiones.

Fuse describitur Draconites, lapis perratus, marmore durior nec ferro cedens, familiæ nobilis Closianæ cimelium. Præmissis Plinii aliorumque de eo narrationibus & existentia ejus ex Rumphii præsertim opere (d'Amboinische Rarität Kamer) confirmata, historia ejus litteris quibusdam publicis s. Diplomatibus inseritur, quibus eidem mirabilis medendis venenis, *Hæmorrhagiis*, *Dysenteriis*, *sanguinis* & *nari*bus & mensium fluxibus, ulceribus imo ipsa peste tribuuntur virtutes.

Magnitudo & figura lapidis depingitur, quam picturam (Fig. 16) cum B. L. communicamus. Sistit ea lapidem divisum in tres Zonas,

extremæ colore sunt atro-fuscae, instar sanguinis concreti, media ex albo flava maculis miris interstincta, quas lapidis Ichnographia (Fig.

37.) addita accuratius exhibet. Demum occasione vestis cuiusdam sacerdotalis, casula dictæ, cui insculpti acu cernuntur Dracones, eorum existentiam varie ventilat, & probat multis argumentis cristatos, pe-

datos, alatos & apodes. Qua ratione integra simul draconum Hel-

veticorum historia, juxta ordinem pagorum, secundum monumenta & typis edita, & manuscripta atque relationes, non fide omni indignas, adjectis undecim eorum imaginibus, pertractatur.

Conscenditur Pilati mons, distans böhoriō fere a Lucerna & que in eo sunt notatae digna annotantur. Diparæ describitur imago ex ferri fodinis Vriis in lapide conspicua in Pago Hergis vel Herrgottswald. Sistitur in montis ascensu a valle Eigenthal, fons febris fugus, & quo accolæ contra febres intermittentes ad nauseam usque bibunt. Notantur pini & abietes, quo altiori loco sita eo brevioris staturæ, foliis pene nudæ & a frigore semiustæ, insuper ramos habentes a borea versu meridiem retortas, manifestum, quanta sit vis Boreæ indicium. Sunthic totidem arbores, totidem Magnetæ; tot acus magneticæ, scilicet in ostendenda Boreali plaga, quot rami. Ex parte montis septentrionali artequam culmen attingitur sunt Lacunæ duas Pilati, in quibus platum demersum occasione lapidis injecti tempestates excitare fabulosa antiquitas inter alia anilia deliramenta credidit.

Alpnacensis sinus memorabilia sequuntur. Occidente sole spirat Zephyrus, durans ad sequentis diei horam nonam ante meridianam; hunc orientalis sequitur, quem vocant, den h iteren Wind, spirans ad vesperam. Ad fretum hujus sinus est fons temporarius, & ad Bürgenberg alijs, uno die vel decies cessans & cursum suum redintegrans Sulphureus itidem ad Loppam idemque frigidus Fons extat, nec non ejus generis alias in Rotzloch, sulphur copiosum odore & sapore prodens scaturit. Hinc itur ad oppidum Stannes, Stanz, olim totius Subsylvaniae; hodie vallis duntaxat primarium, superbiens templo pulchre exornato marnatre nigro albis maculis interstincto, quod inde haud procul in Wiesenbergo effodiēbatur.

Ægidii Tschudii Stemmatographica quædam de Historia insignium familiarum Heluetiarum nobilium, unde velut ex equo Trojano magna Austriae, aliorumque Nobilitatis pars originem suam trahit, manuscripta non minus quam mille stemmata suis singula coloribus exhibentia, aliquæ Tschudianam familiam attinentia, in Angelomontano Coenobio visa, recensentur.

Conscenditur hic acutissimum totius Helvetiæ jugum montis Tittiaci Tittlisberg, cuius cacumina quædam æterna nive & glacie obsita. Describitur fons Engstlanus periodicus, qui mane & vesperi, per tres menses æstuos, præcedente interdum murmure subterraneo, aliquando per duas aut tres horas, aliquando per totam noctem aqua irrigi

dissima & limpidissima fluens, maxima aviditate à jumentis appetitur, expectando ejus fluxum licet aliis aquis abundant. Causa hujus tam rari Phænomeni secundum Mechanicam, adjecto quodam schemate diffusius enodatur. Cohibere quoque fons iste fluctum dicitur, præsertim si immundi quid in eo lavetur. In it nere ad viam passim offenduntur saxa fissilia coloris rubri, nec non Litantraces & vena ferri Hammiten, quæ effoditur in monte Baumgarten ad vallis Engstlanæ dextram & in Müllenthal excoquatur.

Die sequenti sistrunt vallis Engstlana & Hasela aquis dives, nec non Brientius & Thunensis lacus describuntur.

Visitatur porro eremitorum S. Beati & quæ circa hunc locum Historica & naturalia sunt notata digna explicantur. Crypta centenos pedes est elevata sub altissimo saxorum cumulo, a natura pro habitaculo eremitorio quasi efformata in amplum fornicis modum, ut ab omnibus aëris exterrī injuriis tutus quis esse possit. Pater in lacum Thunensem prospectus, oblectant arbores harumque umbræ, avicularum cantus & præprius torrens limpidissimus, qui ex ipsis cavernæ penetratibus profluens & per saxonum declivia decurrens distinctas lapsu format catadupas. Memoratur præterea fons in Grimmi croceo colore oīnnia obvia tingens, & fons fabaceus, cujus materia contenta est instar sebi albida, subinde rubro colore striata, spirans foetorem cadaveris asservata ultra triduum, & quod memoratu dignissimum in Si-mea valle inferiore (*Unter-Siebenthal*) Melancholici plures degere dicuntur.

Berna visitur Crux in media fago reperta, cui adjungitur, virunculus pedalis cum omnibus suis membris rudi rustico penicillo dep̄tis, ex proprio museo, & de hisce figuris instituitur tractatio. Putat Auctor imaginem cortici arboris annum fortasse quartum agentis fuisse incisam & incisuram ultra corticem in lignum penetrasse, exinde vestigia ejus post annos aliquot remansisse.

Berna transitur Friburgum & Moratum, ubi digressio fit ad antiquitates Aventici, hinc Neocomum itur, quæ urbs Neoburgum, Neo-castrum, Neopyrgum, Novum castrum, Neudenolex, Aventicus, Neufchâtel, Neufchatel, Nauenburg, Welschneuenburg amœni situs est ad lacum omnibus naturæ beneficiis cumulata. Exposita quidem præ aliis ventis austro, à nautis *le vent sur l'izé*, dicto, qui Atmosphærā nimis videtur relaxare, & ad putrefactiones, liquefactionsque hūitorum disponere; sed impeditur in hac sua operatione a vento orientali quem la Bisé

Bise, sicut occidentalem *Ouberra* vocant, ab eo enim aer æque ac à Boreā qui à monte *Jura*, *jouran* nomen habet, constringi solet. Ceterum ad loci salubritatem multum conseruit vicinæ lacus, qui auras frigidas toti regioni conciliat. A septentrione erigunt se clivi montis *Juræ*, vincis undique obsepti, qui vinum dant præstantissimum *diureticum*. Relicto tandem Neocaltrensi Princ. patu, * de quo obiter eum lapidibus figuratis scatere notat, redit Figurum Autor

Per totum itineris decursum instituuntur summa industria experimenta bæometrica, unde altitudines locorum præcrtim montium, juxta Mariotti & Cassini hypotheses accurate computantur

In fine viginti octo plantarum & herbarum species in itinere obvia, observationibus Botanicis illustrantur, quarum ampliorem descriptionem expectamus in opere Botanico-Helveticō cura & laboribus Cl. Auctoris propediem prodituro

* Hie Principatus nunc Regem Borussiæ Supremum ac Legitimum Principem ac Dominum agnoscit.

XIII.

M. B. Valentini, Parulis c. fistula genæ feliciter caranda.

Intra alia post inclemensissimum insolitumque hyemis præcedentis anni 1703. frigus observata symptomata non solum hic Gissæ Hassorum sed & in vicinia, creberimæ parades se truserunt, quas immanis odontalgia aut præcedebat, aut conitabatur. Haec tempestive lanceofia incisæ inchoarem acerrimum fundendo breviter cessabant. Ab imperitis autem & incautis, negligentius, aut aliorum tumorum instar per suppurationem & maturantem tractatae, ipsam dentium substantiam primum aggrediendo, nox in fistulas genarum erumpabant, quæ non aliâ, quam per evulsionem dentis ratione percurari poterant, quâ solâ, absque ulteriori remediorum apparatu facile curabantur, ut toties iterata mihi experientia comprobavit.

XIV. Ex